

КОМУНІКАТИВНА ВІДКРИТІСТЬ В КОНТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Балута Г.А. к.філос. н., доц. каф. філософії, Криворізький державний педагогічний університет (Кривий Ріг), email moment71164@gmail.com, orcid0000-0002-4772-9240.

Абдула А.І., к.філос. н., доц. каф. філософії, Криворізький державний педагогічний університет (Кривий Ріг), email standrewne2@gmail.com, orcid 0000-0001-5484-1639.

Антропологічні виміри досліджуються в площині мови і комунікації. Феномен мови інтерпретується як соціальна реальність і антропологічний атрибут, який визначає інші: духовність, відкритість, ексцентричність, здатність до символізації та ін. Розглядається взаємозв'язок мови (мовної компетентності), комунікації (комунікативної відкритості), соціалізації. Актуалізуються перспективи дослідження феноменів значення та смислу як лінгвістичних антропологічних інваріантів.

Ключові слова: мова, комунікація, антропологічний атрибут, комунікативна відкритість, мовна компетентність, форма життя, значення, смисл.

COMMUNICATIVE OPENESS IN THE CONTEX OF LINGUISTIC ANTHROPOLOGY

Baluta H.A., Candidate of Philosophical Sciences, associate professor of the Philosophy department of Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih), email moment71164@gmail.com, orcid 0000-0002-4772-9240.

Abdula A.I., Candidate of Philosophical Sciences, associate professor of the Philosophy department of Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih), email standrewne2@gmail.com, orcid 0000-0001-5484-1639.

Anthropological dimensions are studied in the plane of language and communication. The phenomenon of language is interpreted as a social reality and anthropological attribute that defines other: spirituality, openness, eccentricity, the ability to symbolize etc. The relationship between language (language competence), communication (communicative openness), socialization is considered. Prospects for the study of the phenomena of meaning and sense as linguistic anthropological invariants are actualized. based on the mentioned principles.

Key words: language, communication, anthropological attribute, communicative openness, linguistic competence, life form, meaning, sense.

Актуальні проблеми сучасної антропології диктують потребу сутнісного, інтегрованого означення людини, наближеного до її життєвих реалій. При цьому зберігає актуальність класична антропологічна парадигма як теоретико-методологічний базис вирішення комплексних завдань. Філософська антропологія досліджує людське буття у його єдності та цілісності, беручи до уваги біологічні та соціокультурні виміри людини у їх співставленні. Антропологічна природа трактується як біологічна (З. Фрейд, К. Лоренц), духовна (М. Шелер), незавершена, відкрита (А. Гелен), ексцентрично-

позиційна (Г. Плеснер), символічна (Е. Кассіер), діяльна, соціальна та ін. Зазначені підходи є правомірними, однак, розрізненими, оскільки не розглядають мову та мовлення як сутнісний антропогенетичний вимір, який визначає вищезазначені. Класична філософія свідомості Р. Декарта, Д. Юма, І. Канта постулювала свідомість як позамовний феномен, проте вже у філософії І. Канта вирізняється ідея розуміння судження як «мовної інтерпретації» реальності. З. Фрейд досліджує мовну проекцію як відображення душевного життя, несвідомих структур, фіксацію індивідуальної «життєвої історії». Отже, мова постає як особлива «медіальна» категорія, яка поєднує об'єктивне і суб'єктивне, індивідуальне і соціальне, біологічне і над-біологічне, охоплює людину і буття у якості темпорально фіксованої мовної даності.

Складність у визначенні сутності мови відмічена багатьма дослідниками, що полягає: «у замкнутості мови як цілого» (Е. Бенвеніст), «мовному оточенні» самого спостерігача-дослідника, тобто неможливості вийти за межі мови у якості її носія. Очевидно тому відкриття Е. Селіра-Б. Уорфа викликали такий резонанс, дозволивши зафіксувати відмінність, «семантичний розрив» між екзотичними «герметичними мовами», продукованими ними картинами реальності і європейськими мовами спорідненого типу.

Сучасні лінгвістичні дослідження розглядаються як міждисциплінарна методологічна платформа, представлена працями С. Пінкера, Дж. Лакоффа, К. Барта (Ch.Bart), Б. Еббот, Ф. Реканатті, Е. Баха та ін.. Вітчизняні дослідження представлені значущим доробком Л.О. Калмикової, Л. А. Ковбасюк, М. І Навальної, М. В. Ліли, Н. В. Романової, Л. Л. Звонської, О. І. Голубовської, Н. Кудрявцевої та ін. Активно розвивається психолінгвістика, лінгвокогнітологія, у якій досліджуються когнітивні процеси шляхом аналізу мови і мовної поведінки, формується «теорія категоризації», досліджуються системні і структурні характеристики мови, її кореляції, виокремлені в результаті застосування феноменологічної методології. Феноменологічна програма Е. Гусерля підвела до розуміння інтерсуб'єктивної природи свідомості та мови як «комунікативної відкритості», генетичного зв'язку мислення і мовлення і була продовжена у феноменологічній традиції М. Хайдеггера.

Якщо Е. Гусерль по відношенню до інтенції мислить мову як вторинний засіб вираження смислу, тобто інструментально, М. Гайдеггер у праці «Буття і час», доводить, що інтенційні кореляти – «розуміння, інтерпретація, висловлювання як ментальні присутності є можливими у горизонті смислу». Якщо «значення» розглядалося у багатьох філософських працях, зокрема, працях Г. Фреге, Е. Гусерля, Б. Рассела, Дж. Остіна, В. Куайна, П. Стросона, М. Дамміта, П. Грайса, Д. Девідсона, феномен смислу є недостатньо з'ясованим і має різну оцінку. Саме смисл як малодосліджений феномен, є унікальною характеристикою людини, критерієм її соціальної, над-біологічної природи та відмінності «від машини» – штучного інтелекту, що було продемонстровано низкою відомих, т. зв. «мисленних експериментів». Л. Вітгентштейн зводячи сенс філософії до «критики мови» продемонстрував зв'язок значення з соціальною практикою його вживання, проте незалежно від контексту як змінного значення чи

сміслового репертуару, «значення» зберігається як інтерсуб'єктивно-стійкий інваріант смислу. Як ми навчаємося мові? Чому опанування мови, її значень є можливим у сфері сумісного соціокультурного досвіду? Чи це є достатнім? Якими є наші когнітивні задатки, механізми, правила, які конституюють значення і смисл? Теорія значення, тим більше теорія смислу є незавершеною, актуальною.

Лінгвістичний поворот започаткував тенденцію дослідження людини крізь призму її мовної природи, започаткувавши різновекторні, однак споріднені тенденції дослідження мовних явищ. Методологічний підхід, що виходить з дослідження мови у якості психофізичної реальності, особливого соціального організму, який трактується як «форма життя» (Л. Вітгенштейн), «дім буття» (М. Гайдеггер), універсальна граматики (Н. Хомський), є продовженням класичної антропологічної проблематики в межах нової міждисциплінарної парадигми. На думку С. Пінкера, саме мова є головним інструментом у дослідженні людської природи. Посилаючись на ідею універсальної граматики Н. Хомського, дослідник формулює поняття «мовного інстинкту», доводить, що мова не може бути набором примітивних реакцій на подразники, що доводили представники біхевіоризму. Дж. Лакофф обґрунтовує ідею, що знання є узагальненим досвідом взаємодії людини з оточуючим світом, припущень про реальність, відображених мовою метафор – смислових конструкцій, що мають специфічно-культурну генезу.

Результатом лінгвістичного повороту постало усвідомлення значних методологічних перспектив філософського аналізу мовних явищ. Дослідження мови і комунікації, як правило, виходить за межі їх розуміння як знаково-символічної системи, інструменту комунікативного обміну, пропонує варіанти означення мови з врахуванням її знаково-символічних, структурних, системних, медіальних, формотворчих, процесуальних, соціальних, ігрових, адаптивних, генетичних характеристик, «вбудованих» в антропологічну організацію. Лінгвістична антропологія виходить з «лінгвістичної компетентності» у якості фундаментальної антропологічної характеристики, що підводить до необхідності дослідження мови як складно-організованої реальності: з одного боку, спорідненою з ментальними характеристиками, а з іншого – соціокультурними практиками, які, на відміну від біологічного, тобто «закритого» типу організації життя, формують здатність до операцій зі смислом, тобто «відкритий» соціальний прототип.

Отже, «комунікативна відкритість» формується як розвиток вроджених мовних задатків (Н. Хомський), включених у комунікативне середовище. Результатом соціальної взаємодії є «діалогічність»: рефлексії та розуміння в межах спільної (спорідненої) мовної системи. На наш погляд, розширення горизонтів розуміння мови і комунікації у площині дослідження мови як соціальної системи, значення та смислу як фундаментальних атрибутів мови і свідомості, за допомогою яких відбувається включення в комунікативну реальність, організовану як у різній мірі культурно-замкнені «форми життя» є перспективою осягнення сутнісного антропологічного виміру.